

Lunds Botaniska Förening

MEDLEMSBLAD 1985

LUNDS BOTANISKA FÖRENING 1986

Adress: Botaniska Muséet, Ö. Vallgatan 18, 223 61 Lund

Postgiro: 8 35 22 - 3, 222 39 Lund

Styrelse:

Ordförande Sven Snogerup, 046/123755, arb. 046/109558

Sekreterare Lars Fröberg, Tornavägen 3:743, 223 63 Lund, 046/129116

Programsekreterare, Hilde Nybom, Grönegatan 19 B, Lund, 046/127117

Övriga ledamöter: Henrik Johansson, Göran Mattiasson, Håkan Wittzell,
Harald Perby, Bengt Örneberg, Kjell-Arne Olsson, John Kraft.

Funktionärer:

Kassör Gustav Malmer, Trumpetaregränd 14, 222 39 Lund, 046/131520

Sexmästare Thomas Landström, Ö. Vallgatan 20, 223 61 Lund

Redaktör Mikael Wigforss

Arkivarie Thomas Karlsson

Distributör Sven Snogerup, Botaniska Muséet

Revisorer: ordinarie Åke Andersson och Lennart Engstrand

suppleanter Linus Svensson och Bengt Bentzer

Floravårdsgruppen:

Kontaktman Mikael Wigforss

LUNDS BOTANISKA FÖRENING MEDLEMSBLAD

Redaktör och ansvarig utgivare Mikael Wigforss

Manuskript sänds till

Mikael Wigforss

Ö. Vallgatan 51:614

223 61 Lund

Främre omslagsbild: *Euphrasia stricta* var. *tenuis* (späd ögontröst), teckning av Anita Andersson. Denna växt har betraktats som utdöd i Skåne men återfanns i nordöstra Skåne 1985. Läs mer om det trevliga fyndet på sidan 45.

Bakre omslagsbild: *Cardamine parviflora* och *Cardamine hirsuta* (strandbräsma, bergbräsma), illustration av John Kraft. *Cardamine parviflora* upptäcktes i Skåne för första gången 1984. Läs mer om det märkliga fyndet på sidan 4. På bilden framgår det tydligt hur den skiljs från *Cardamine hirsuta*.

INNEHÅLL

Sammandrag av LBF's sammankomster 1985 (Lars Fröberg)	1
Exkursion till Kreta, april 1985 (Per Lassen)	9
Vårexkursion till sydvästra Skånes strandmarker söndagen den 2 juni 1985 (John Kraft).	14
Exkursion till Västlandet (Norge) 28/7-6/8 1985 (Sven Snogerup)	21
Höstexkursionen den 1 september 1985 (John Kraft)	25
Svampexkursion med LBF lördagen den 28 september 1985 (Ulf Olsson). . .	35
Floravårdsgruppen i ny skepnad (Mikael Wigforss)	39
Floravård i mellersta Skåne (Hans Larsson)	41
Späd ögontröst återfunnen i Skåne (Stefan Ekman)	45
Taggsallaten - ruderväxt med anor i Lund (Gerhard Regnéll)	47

SAMMANDRAG AV LBR's SAMMANKOMSTER 1985

Fredagen den 25 januari: Vilda och odlade ökenväxter från Baja California, Mexico av Per Thelander. Familj Cactaceae (kaktusar) består av ca 3000 arter. Vissa av dem ser 'normala' ut med utvecklade blad, men de flesta är succulenter, dvs stammen är uppsvällad och de saknar blad. På stamytan sitter skareoler, som är ett slags knölar på vilka det kan sitta taggar eller borst.

Baja California är den halvö som ligger söder om gränsen till USA på Stillahavskustsidan. I norra delen är det medelhavsklimat, medan det i söder är ett betydligt torrare ökenklimat. Området anses vara centrum för kaktusarnas utbredning och där finns 90 endemiska arter.

Bland viktigare släkten nämndes Opuntia (fikonkaktusar) med ett par hundra arter. De kännetecknas av glochider, ett borstknippe som sitter på areolerna. Borsten har bakåtriktade hakar som gör dem svåra att få loss. Pachycheles pringlei kan bli 25 m hög, och har fladdermuspollinerande blommor. Varje år bildas ca 1 miljon frön, varav i medeltal endast ett växer upp till nytt individ. Släktet Ferocactus har väldigt taggiga representanter. Hos F. rectispinus har taggar på 29 cm uppmätts. Mamillaria (vårtkaktusar) är också ett viktigt släkte, och har blommor som sitter mellan taggarna. Utöver kaktusarna demonstrerades även Agave, Yucca, Tillandsia (ananasväxt som ser ut som skägg-lavar) och palmsläktet Washingtonia som man finner i oaserna. Avslutningsvis diskuterades problemet med kaktusmuggling till USA, som är mycket svårstoppad.

Fredagen den 15 februari: Slätterängar - Flora och skötsel av Åke Carlsson. Föredragshållaren hade inventerat slätterängar i Västergötland. Förutom vanliga slätterängar förekom även madslätter. Typiska arter för dessa är Carex pulicaris, C. dioica och Parnassia palustris (loppstarr, nålstarr, slätterblomma). Ofta slogs vägrenarna som gränsade till åkrar och man fick därvid

en rik vägkantsflora. Ibland var slätterängarna väldigt tuviga samt svårslagna och kallades då hackeslått. De var ej sällan insprängda mellan åkrarna, och kan ofta identifieras på avsaknaden av stängsel mot åkern.

Typiska arter för slätterängen är bl a Scorzonera humilis (svinrot), som gav mycket hög kvalitet på höet. Svinroten förekommer ej på betade ängar. Även Euphrasia stricta var tenuis (spåd ögontröst) och tidigblommande gentianor är slätterberoende, liksom dessutom Gymnadenia conopsea och Primula farinosa (brudsporre, majviva) utanför kalkområden. Arnica montana, Antennaria dioica, Dactylorhiza maculata och Briza media (slättergubbe, kattfot, junfru Marie nycklar, darrgräs) är också slättergynnade, men kan förekomma på betesmark. Pedicularis sceptrum carolinum och Plantanthera chlorantha (kung Kalrs spira, grönvit nattviol) är slättergynnade trots att de blommar sent och inte borde hinna sätta frukt. Deras förekomst här kan förklaras genom att de sparades vid slåttern. Typiska verktyg vid slåttern omnämndes, och det konstaterades att de som fortfarande hävdade slåttern var gamla bönder, de flesta ungarlar.

Leucorchis albida (vityxne) är en art som nästan försvunnit på grund av den upphörda slåttern. Några reservat finns där man tagit upp hävden, men det konstaterades att fler är av nöden för att denna rika flora skall kunna bevaras.

Fredagen den 22 mars: Fältnocken - Biologi och populationsdynamik av Björn Widén. Föredragshållaren förestår ett projekt inom Naturvårdsverket som går ut på att studera populationerna hos hågra sällsynta arter i Skåne, nämligen Minuartia viscosa, Montia minor, Pulsatilla pratensis, P. vulgaris, Astragalus arenarius och Senecio integrifolius (sandnörel, vårkällört, fältsippa, back-sippa, sandvedel, fältnocka).

Fältnocken har sju östskånska lokaler, men finns även på kontinenten och österut i Asien. Den har närmare studerats på fyra lokaler, nämligen Kverrestad som är obetad med tät vegetation, Benestads backar som är hårt betade, Grönby som är betad men ej runt enbuskarna, samt Tosteberga, stenigt och betat.

Det visade sig att fältnocken saknade fröreserv, och dessutom att frögroningen gynnas av hårt bete. Även överlevnadsgraden hos groddplantorna visade sig gynnas av betet. Trots att fältnocken växer på torrängar är den torkkänslig. Vid närmare studium av blomningen konstaterades att tät omgivande vegetation kan fördröja blomningen flera år. Däremot kan för hårt bete vid blomningen vara skadligt, i och med att stjälkarna betas av. Dessutom har det visat sig att fruktsättningen är korrelerade till populationsstorleken, dvs att ju fler individ inom populationen, desto fler blommor per korg som sätter frö.

Slutligen konstaterades att fältnocken ökat på alla undersökta lokaler utom Kverrestad som var obetad, och rätta skötseln för arten bör vara bete som sätts in efter blomningen.

Fredagen den 19 april: Botanisk resa i Etiopien av Lars Fröberg. Resan som leddes av prof Olle Hedberg från Uppsala hade som syfte materialinsamling till en kommande Etiopisk flora, samt att bidra med material till det nystartade herbariet i Addis Abeba.

Först gjordes en endagstripp till Rift Valley där florans på lavområdena studerades. Bl a syntes Capitanya (succulent labiat) och Kleinia (succulent composit). Därefter begav sig gruppen västerut mot den sudanesiska gränsen. Först besöktes Juniperus procera-skog (tropisk en) med inblandning av Podocarpus gracilior (barrträd), avsatt som nationalpark. Skog är för övrigt mycket ovanligt i Etiopien. Bambu (Arundinaria alpina) fanns när man kom över 3000 m. Det fanns rikligt med tefåkrar (Eragrostis tef), det vanligaste sädsslaget i Etiopien, och den trädformade törelväxten Euphorbia candelabra var också vanlig. Ett flertal labiater, bl a inom släktena Plectranthus, Solenostemon och Pycnostachys visades också. De har till skillnad från våra labiater en välutvecklad båtformad nedre läpp, medan den övre är mer reducerad. Resan fortsatte (via Addis för deponering av material) till Bale mountains SO om huvudstaden. Detta bergsområde är drygt 4000 m och omges av en skog bestående av Hypericum revolutum och Hagenia abyssinica (fam Rosaceae). Ovanför

trädgränsen (3500 m) finner man ett bälte av eternellbuskar (Helichrysum citrispinum) och ovanför detta alpin flora med bl a den trädformade Lobelia rhyncopectala. Slutligen gjordes en tur österut in i Ogadendistriktet, som ligger under 1000 m, där den buskformiga labiaten Erythrochlamus och en tre meter hög termitstack visades.

Fredagen den 10 maj: Strandfloran mellan Bunkeflo (Malmö) och Trelleborg, med Falsterbohalvön av John Kraft. Föredragshållaren håller på att inventera ovan nämnda område inom LBF's regi. Den speciella strandängsfloran bjuder på exklusiva arter som Parapholis strigosa, Bupleurum tenuissimum, Halimione pedunculata och Limonium vulgare (ormax, strandnål, saltmålla, marrisp). På Eskilstorps ängar finns dessutom Viola pumila och Carex tomentosa (dvärgviol, luddstarr), två av Skånes sällsyntaste växter.

På flera ställen har havsstrandängarna naggats i kanten av bebyggelse och utfyllnad. En sådan lokal är Klagshamns udde, där dock en intressant adventivflora har utvecklats. Här finns dessutom Orobanche elatior och Dianthus superbus (klintsnyltrot, praktnejlika). Till de intressantare nyfynden under inventeringen hör ett stort bestånd av Juncus maritimus (strandtåg) på sydsidan av udden. Tidigare var den i Skåne bara känd från själva Falsterbohalvön, dit den liksom Iris spuria och Apium graveolens (blå svärdsililja, vildselleri) i sen tid har invandrat från Danmark. En annan nyhet är Cardamine parviflora (strandbräsma), som sannolikt har kommit till Falsterbo med ridhästar.

Större delen av Falsterbohalvön upptogs tidigare av ljungmark, men idag finns nästan bara den del kvar som ingår i naturreservatet Skanörs ljung. Den fordom välrepresenterade fukthedsvegetationen finner man inom reservatet, med trevliga växter som Euphrasia micrantha, Eleocharis parvulus och Apium inundatum (ljungögontröst, dvärgsäv, krypfloka).

Fredagen den 20 september: Teneriffa - Intryck från en botanisk resa våren 1985 av Mikael Wigforss. Föredraget inleddes med angivande av allmänna naturförhållan-

den och resans uppläggning. Kanarieöarna har ett komplicerat geologiskt ursprung. Man anser numera att de östra delarna härstammar från den afrikanska kontinenten, medan de västra, till vilka Teneriffa hör, är av oceaniskt ursprung uppkomna under tertiär. Teneriffas berggrund är vulkanisk och högsta toppen (drygt 3700 m) utgörs av en ännu ej helt slocknad vulkan. Klimatet är mediterrant med sommartorka och vinterregn. På grund av de stora höjdskillnaderna är nederbörden mycket varierande. Fuktigast är nordsidan, där det en bit upp i bergen faller ca 600 mm/år och är dimmigt en stor del av året, medan det längst i söder knappt faller 150 mm/år. De varierande topografi- och klimatförhållandena leder till en mycket olikartad vegetation. Kustzonen är utbildad som halvöken med den succulenta törelväxten Euphorbia canariensis som typiskt inslag. Ovanför denna zon finner man på nordsidan ett skogsbälte som karakteriseras av fyra endemiska lagerträdsarter (Laurus azorica, Apollonias barbusana, Ocotea foetans, Persea indica). Längre upp övergår lagerskogen i tallskog bestående av Pinus canariensis, som också är endemisk. På sydsidan vidtar vanligen tallskogen direkt ovanför halvökenszonen. Skogen upphör på drygt 2000 m, där subalpin buskmark präglad av ärtväxter vidtar. På 2600 m ersätts denna buskmark av en alpin zon, som bildas av en enda art, den endemiska Viola cheiranthifolia.

Antalet arter uppgår till ca 1300 varav 30% är endemer. Nästan 30 endemiska släkten förekommer. Ett flertal endemer är gemensamma med de övriga Kanarieöarna, och en del finns också på Madeira och Cap Verde - öarna. Dracaena draco (drakblodsträd) och Phoenix canariensis (kanarisk dadelpalm) tillhör de mera välkända endemerna. Floran har störst affinitet till Medelhavsområdet. Dessutom finns en tydlig anknytning till Östafrika och Sydafrika. Först på fjärde plats kommer det närliggande sahorosiniska floraområdet. Detta kan förklaras med att det sistnämnda floraområdet är relativt ungt, och anknytningarna med de övriga är relikter från en tidsperiod då klimatet på jorden var annorlunda. Flera endemiska crassulace-släkten är exempel på växter som har sina närmsta släktingar i Östafrika, medan Argyranthemum (Asteraceae) anknyter till Sydafrika.

Ett fåtal växter har sina närmaste släktingar i Amerika, och dessa arter anses vara relikter från tiden innan Atlantens utbildning och representerar ett utomordentligt gammalt floraelement. Några växter knyter också an till Sydostasien. Ett exempel är det bitypiska lagerträds släktet Apollonias med en art i södra Indien och en på Kanarieöarna och Madeira.

Fredagen den 25 oktober: Växtlivets gränser - något om växters anpassningar till extrema miljöer av Lars-Olof Björn. Inledningsvis motiverade föredragshållaren intresset av att studera växter i extrema miljöer. Dels uppförstoras ofta olika fysiologiska egenskaper, dels får man en bild av var toleransgränserna går. Man kan även få ett perspektiv på utomjordiskt liv.

På antarktiska finns dalar som helt saknar nederbörd, men ändå kan man finna liv där. Inuti sandstenar förekommer ett lager med blågrönalger, strax under ytan. De utnyttjar vatten som finns mellan sandkornen i stenen. Man finner även skålfönsterlavar, dvs lavar som växer på undersidan av genomskinliga stenar. En annan lavart har fotosyntesaktivitet ända ned till -24°C . På Antarktis finns det även ständigt isfrusna sjöar. Dessa är helt isolerade från omvärlden, men trots detta finns även här liv, i form av blågrönalger, och en del andra algarter. På grund av nettoinflöde av energi från solstrålningen och jordvärmens så bottenfryser de ej.

På stora havsdjup är ljusstillgången och trycket de begränsande faktorerna. Man kan finna liv i form av bakterier ända ned till 10000 m djup. En rödalga är funnen på 268 m. På detta djup återstår endast 0.0005% av den ursprungliga ljusstyrkan, men detta är tillräckligt för fotosyntesaktiviteten.

I Yellowstone National Park, USA finns geysrar där liv under väldigt hög temperatur kan studeras. Blågrönalgerna tål högst temperatur (vissa ända upp till 74°C), medan grönalgerna finns i lite svalare vatten. Man finner även svavelbakterier här. Cyanocaldarium tål både hög temperatur och lågt pH. Den är systematiskt svårplacerad, men förs numera till rödalger. I oceaniska heta källor har

man funnit bakterier som lever i vatten på 110°C. På grund av det höga trycket förgasas ej vattnet vid denna temperatur.

Slutligen omnämndes ett exempel på extrem miljö även här hemma. Det var minrare som lever inuti blad av olika lövträd, och som kan fördröja lövens vissning genom hormonell påverkan.

Fredagen den 22 november: Ljugarafton. Föreningens medlemmar visade bilder och beläggsexemplar på växter från när och fjärran. En övervägande del var tagna i anslutning till föreningens sommarexkursion i Norge. Övriga fynd av intresse var Carex ligERICA (ölandsstarr) från Maglarp, det första fyndet av arten från Skåne. Dessutom demonstrerades hybriden Sambucus nigra x racemosa (fläder x druvfläder) från Järavallen, tidigare ej känd från Sverige.

Lördagen den 14 december: Spår i vegetationen av 1700-talets skånska kulturlandskap av Urban Emanuelsson. Inledningsvis omtalades en engelsk undersökning av pollenförekomst efter istiden, där man fann en tydlig korrelation mellan denna och mänsklig aktivitet, dvs artantalet ökade när människan kom. Detta stämde fram till 1700-talet då en tydlig sänkning av pollenkurvan inträffade. Vid denna tid skiftade man jorden, vilket alltså ledde till en kraftig minskning av antalet växtarter. Föredragshållaren jobbar med att finna rester av detta rika kulturlandskap, som vi hade i Skåne före de stora skiftena.

En viktig princip som var förhärskande under denna tid var att 'äng är åkers moder'. Detta innebär att växtmaterial från utägorna gick som hö till boskapen, vars spillning användes till att gödsla åkrarna. Ibland kunde t o m utägornas växter direkt blandas med åkerjorden. Spår av åkrar kan man finna tillbaka till år 1000. På Söderslätt var det ett stort problem att inhängna åkrarna, och ofta användes grästorvor eller bandtång för att hindra boskapen att komma in. En vanlig odlingsmetod var skiftesbruk med korn-råg-träda. Trädan innebar att åkern fick växa igen helt. Förmodligen kom det då in ärtväxter i form av ogräs, vilka

kvävegödslade automatiskt. På magrare marker t ex i Vombsänkan och på Österlen, hade man rörliga åkerbruk.

Utmarkerna kunde fungera antingen som skottskog eller löväng. I första fallet kapades alla lövträd vart 20-25 år. Däremellan förekom olika stadier av uppodling och bete. I lövängarna däremot hamlades träden succesivt, medan omgivningen bestod utav mosaik av åkrar och ängar. Dessa varvades om varandra dessutom. I Skåne förekom en blandning av dessa två brukningssätt, och alla möjliga variationer går att finna. Hamling skedde främst på ädellövträd såsom ask och lind, men söderut har även bok och ek hamlats och t o m lärk kan förekomma som 'lövningsträd' i tyska bergstrakter. Skottskogsbruket tog inte slut på en gång, utan det har avvecklats succesivt mot dagens moderna vallar och konstgödslade åkrar. Det planeras en helomfattande inventering av kvarvarande icke gödslade betesmarker i Sverige.

Dagens fuktängar är antingen betade eller konstgödslade, vilket utarmat även denna flora. Förr kunde man tillföra näring genom att t ex leda in vatten från en intilliggande å. T o m högmossar kunde förvandlas till produktionsrikare kärr genom denna metod. Fuktområdena i Skåne har minskat avsevärt p g a utdikningar. Dock gäller detta endast tillfälligt översvämmade områden, medan däremot den konstanta vattenytan totalt t o m har ökat.

Lars Fröberg

EXKURSION TILL KRETA, APRIL 1985

Från 19 april till 1 maj hade jag den stora glädjen att få exkurrera med LEF på Kreta - som vanligt ett för mig nytt område. Två grupper av medlemmar fick en vecka var beskåda öns vackra natur och lyssna till mina mer eller mindre felaktiga bestämningar etc. I ärlighetens namn måste erkännas att det inte var en helt rättvisande bild av Kreta vi fick: högkvarteret Chania ligger mitt i Kretas gröna hörn, d v s det i fråga om fuktighet allra mest gynnade området. Ön, som i stort är mycket torr och har en starkt genomsläpplig kalkberggrund, tar emot fuktiga vindar från norr, vilket ger nordkusten högst nederbörd. Nordvästra delen, kring Chania, består dessutom av skiffer, som låter fukten stanna nära ytan och sippra fram som källor här och var. Här finns bäckar som för vatten året runt och här dominerar på stora ytor den täta och ganska högvuxna och frodiga buskvegetation som kallas macchia. Denna är annars främst ett västmediterrant fenomen och saknas i stort sett på kalkunderlag i östra medelhavsområdet. Där (så på största delen av Kreta) dominerar den lågvuxna phryganan (motsvarar garigue i väst), om inte röjning, bränning och överbetning degraderat vegetationen ännu mer.

Vår mesta tid tillbragte vi alltså i den extremt fuktiga delen av Kreta, där kullarna täcks av djupgrön fäll av buskar i ungefär manshöjd, mest städsegröna. Men just ingen skog, den lövskog som troligen har funnits, har för länge sedan försvunnit utom från dalbottnarna (där finns gallerier av plataner och några få andra lövfällande arter). Som exempel tar jag dalsidorna SV om Chania, mellan Fournés och Lakkí på några hundra meters höjd. Macchian består här av delvis samma arter som t ex på Mallorca: Erica arborea, Pistacia lentiscus allestädes och ibland också den lövfällande P. terebinthus, nu med nyutspruckna röda blad, Arbutus unedo (men här också den östliga A. andrachne). Gulblommande ärtbuskar finns här naturligtvis också: Calycotome (men villosa i stället för spinosa), och *Chamaecytisus creticus (*=endem). Bland de lite

mer lågvuxna buskarna märktes två arter Cistus (många fler i väster!), den vackert vitblommiga C. salvifolius (mycket vida spridd) och den skära C. creticus (östlig), den senare med sin fantastiska köttiga rödvita parasit Cytinus ruber. Här och där i dessa trakter sipprar vatten fram ur skiffern, där fann vi så roliga saker som kambräken, safsa, jättefräken, skärmstarr och vattenmåra. Utöver dessa vittspridda arter, som bara verkar lite originella i södra Egeis, fann vi även mera exklusiva: Sibthorpia europaea (en jättestor utbredning från England till Turkiet och Afrikas höga berg). *Lathyrus neurolobus en vackert blåblommig liten vial; något så märkvärdigt som en sumpväxt endemisk för det "torra" Kreta. Woodwardia radicans, ett tjuisigt fynd som tyvärr bara andra veckan fick glädjas åt, är en mycket stor och ståtlig ormbunke med upp till flera meter breda blad i rosett; nära släkt med kambräkensläktet (Blechnum) men med dubbelt parflikiga blad. Liksom sibthorpien har den en sporadisk men jättestor utbredning: samma art eller mycket närstående på hela norra halvklotet. Vår lokal, nära Giangakiana, är möjligen den enda på Kreta. (Som de som deltog torde märka skarvar jag ihop diverse små sumplokaler till ett sammelbegrepp).

Helt annan växtlighet mötte vi på ett par kustnära lokaler, dels ⁺ igenvuxna åkrar, olivlundar, snår och beten vid Plaka och Gavalochori, 20 km OSO om Chania; dels stranden med fuktäng, hållar och sandstrand vid bukten S om Falasarna på västkusten - båda på kalkunderlag. Det roligaste vid Plaka var väl i mångas mening ett stort bestånd av Ophrys cretica i ett gammalt åkerstycke, inte endemisk för Kreta men bra nära, och ovanligt prydlig i släktet med sina nästan svartvita blommor. I skyddat läge vid en vägbank satt ett halvannan meter högt exemplar av *Scutellaria sieberi, en endemisk klippväxt, som vi såg på flera håll i mer normal storlek. Ett stort bestånd av Dracunculus vulgaris var anslående för både öga och näsa. Bland buskarna fanns Laurus nobilis rikligt för kalops och kryddsill och den eleganta Styrax officinalis, samt de grovtorniga och ganska lika Pyrus amygdaliformis och Prunus (Amugdalus) sp., vild eller förvildad. För jämförelse också den tama formen av mandelträd,

utan tornar och med dubbelt så stora frukter. Dessutom finns naturligtvis på sådana kulturpåverkade lokaler ett överflöd av örter, mest ogräs av föga upphetsande slag, men även den del vackert som *Erysimum raulinii, en gul kårel, endemisk men vanlig.

Stranden vid Falasarna bjöd naturligtvis på badmöjlighet, men den inbitne botanisten hade knappt tid med sådant. Redan på vägen ner mot kusten, i ganska tråkiga odlingsterrasser med smala remsor av mera naturlig vegetation, hittade jag helt överraskande Viola scorpiuroides, som annars hör hemma på östra Kreta. Det är en originell viol, kraftigt förvedad och ganska lik mjölonris, med små djupgula starkt doftande blommor.

I sanden satt t ex de lila crucifererna Mathiola tricuspidata och Medicago marina, tillsammans med välbekanta Ammophila arenaria och Agropyron junceum. Klippställarna innehöll en gles och vindpinad men artrik flora av buskar; Juniperus phoenicea (lik en cypress) och J. macrocarpa (som vår enebuske men med cm-stora bär), Cistus, Cenista acanthoclada etc. Två gulblommiga små ris, som tappade sina mesta kronblad efter lunch var Fumana thymifolia (småblommig som ölandssolvända) och F. arabica (storblommig som äkta solvända och klängande nästan som en lian i andra buskar). Den trampade kulturmarken bjöd på åtskilliga örter, roligast kanske den lilla Iridacén Gynandriris (Iris monophylla). Den är mycket lik sin vittspridda systerart G. sisyrinchium men enbladig och späd, utbredd från Attika över Kreta till Egypten! Originellt nog slår blommorna ut sent på dagen; först var den svår att hitta, men efter middagsrasten fanns det tusentals att se.

Raviner med branta kalkklippor till väggar hyser en stor del av Kretas berömda och exklusiva endemer - plus en hel del annat. Den ravin vi huvudsakligen ägnade oss åt är Imbros-klyftan (Imvros-, Nivros-). Här kan man på en dag i lugn takt, med tid för mat och dryck och grundligt botaniserande, ta sig en halv mil (fågelvägen) söderut och 600 m vertikalt, från den svala platån vid Imbros till hettan nära havet vid Komitades. Hela vägen går man i klyftans botten, under vintern en fors, men i april helt utan rinnande vatten. I övre delen blommande

ännu *Ranunculus creticus, R. asiaticus (anemonlik, vit och skär), Gagea (Lloydia) graeca (vit) och åtskilliga annueller. Längre ner i ravinen kommer och mer av de egentliga klippväxterna, de allra flesta senblommande och nu visserligen igenkännliga men inte så anslående: Brassica cretica, *Erysimum candicum, *Galium fruticosum, Linum arboreum etc. Quercus ilex, annars ett vanligt mediterrant träd, är på Kreta sällsynt och har sina enda tillflykter i helt vertikala klippväggar! Ett par märkvärdiga "tistlar" har liksom många andra klippväxter blivit buskformiga och helt tagglösa: *Stachelina arborescens (lik en Rhododendron i växt) och Ptilostemon chamaepeuce (namnet betyder "liten tall" och de smala bladen ser nästan ut som barr!). Längst ner hade till sist *Ebenus cretica börjat blomma, det är en ärtbuske som mycket liknar en jättelik harklöver med blodröda blommor. Den är vanlig på ön, och det borde vara sevärt när den blommar överallt i maj.

Första veckan nosade vi också lite på den berömda Samariaklyftan, som gav storslagna scenerier, men botaniskt inte mycket utöver Imbros (ännu inte öppnad för genombång, fortfarande med starkt vattenflöde). Andra veckan gav istället två lyckträffar i fråga om raviner: dels en liten klyfta, i ett lokalt kalkmassiv bara några km S om Chania, där vägen mot Theriso går i botten, dels en mycket stor, från Aghia Irini söderut mot havet en mil V om Samaria, båda ännu med rinnande vatten.

Turen till Theriso var trivsamt, dels satt många av de exklusiva klippväxterna på låg höjd och i full blom i klyftan (som *Oronilla globosa med stora vita blombollar och den nästan palmlika *Centauria redempta), dels visade sig Theriso med omgivningarna (skiffer igen) vara en behaglig plats. Byn ligger lummigt vid en bäck och har många kaféer, hit hade de Chania-bor som inte var i Heraklion på Papandreous valmöte (det var första maj) farit på familjeutflykt. Ovanför, i slutningarna var växtligheten frodig i snår och längs rännilar; jag har antecknat Osmunda, Blechnum etc., men dessutom tveblad och Lysimachia serpyllifolia (mycket lik vår skogslysing). I den öppna betesmarken högre upp fanns gott

om Orchis anatolica. Den som inte hade ro att sitta ner och ta matpaus kunde i stället se på utsikten och betrakta gamar.

På grund av lång transportsträcka kunde vi inte ägna tillräcklig tid åt Aghia Irini-klyftan, men det lilla vi hann se av övre delen gav mersmak. Lokalen är inte alls så känd som Samaria, men tycks innehålla en nästan komplett uppsättning av klippväxterna. Bland annat fanns båda de buskformiga Stachelina-arterna: S. fruticosa och *S. arborescens, *Sanguisorba cretica och Odontites linkii (buske!).

Till sist: ett par nyfynd eller bekräftelser för Kreta (men inga märkliga arter: Euphorbia pterococca, Carex illegitima) och en ny lokal för en "punktendem" (*Scabiosa albocincta) visar att det fortfarande finns något kvar att se!

Per Lassen

exkursjonsledare

VÅREXKURSION TILL SYDVÄSTRA SKÅNES STRANDMARKER SÖNDAGEN DEN 2 JUNI 1985.

Exkursionsdeltagarna, ca 50 personer, samlades vid Eskilstorps ängar kl 9.00. Deltagarna delades upp på ett par grupper under Bertil Widerbergs, Bengt Örnebergs och min ledning. Strandängarnas begivenheter beskådades från olika aspekter. Källkärret strax intill parkeringsplatsen, det är faktiskt det enda rikkärret i hela inventeringsområdet, (strandmarkerna mellan Bunkeflo och Trelleborg) togs först i anspråk. Här fanns en massförekomst av källgräs och blågrönt mannagräs (Catabrosa aquatica, Glyceria declinata). Längre ut mot stranden övergår kärret till kalkfuktäng och här sågs bl a nål-, ängs- och luddstarr, tagel- och agnsäv, ängsull, småvänderot och ängsskära (Carex dioica, C. hostiana, C. tomentosa, Eleocharis quinqueflora, E. uniglumis, Eriophorum angustifolium, Valeriana dioica, Serratula tinctoria). Längre ut på ängen blir marken lite torrare och här finns mängder av myrtuvor.

Vad är myrtuvor för något? Tuvor som tuvor, har åtminstone jag trott. Så enkelt är det faktiskt inte. Tuvor som uppstår på våta betesmarker där betesdjuren trampar sönder marken, och där framför allt gräsarter täcker dem är inte ovanliga intill strandsumpar på strandängarna. Dessa strandängspartier brukar snabbbetas av djuren och bildar en väldigt snygg naturtyp med tättsittande, välfriserade små tuvor där det vanligen är mycket blött mellan dem. Myrtuvorna finns i allmänhet på torrare strandängar, de blir betydligt större, ofta gott och väl en halv meter höga och ligger mycket glesare än föregående 'tramptuvor'. Jag har sett efter hur de här tuvorna uppstått och det har varit en både intressant och spännande upptäckt.

Myrtuvorna är ett verk av den lilla, beskedliga gula tuvmyran (Lasius flavus). Myrboet är vanligen uppbyggt i en grästuva. Uppbyggningen sker långsamt av jord, som myrorna för upp från sina underjordiska kamrar. Tuvorna kan bli mycket gamla. Den gula tuvmyran visar sig sällan ovan jorden, utom när den svärmar. Det är lätt att konstatera om de är hemma genom att krafsa försiktigt i de bara fläck-

arna i toppen på tuvorna. Myrororna lever i symbios med sköld- och bladlöss, som de håller som boskap och odlar dem på växtrötter. Lössens söta ekskrementer är myrorornas viktigaste föda. De bedriver en regelrätt odling genom att samla lusäggen på eftersommaren och förvarar dem i sina bokamrar. På våren utsätts de kläckta luslarverna på växtrötterna.

Den gula tuvmyran kan ha ytterligare en inhysing, nämligen klubbhornsbaggen (Claviger testaceus). Det är en liten, ca 2 mm, skalbagge, som är helt beroende av myrorornas gästfrihet. Myrororna matar den och i gengäld avsondrar den ett sekret som myrororna är mycket förtjusta i. Jag läser i Lieberkind 2 sidor 407 (1939): "Dessa små skalbaggar upptaga ej själv föda; de matas av myrororna. Den hungriga Claviger smeker med sina antenner en mötande myra och tigger på så sätt om mat; han har med andra ord tillägnat en viktig del av myrorornas teckenspråk. Skalbaggar putsas och vårdas av myrororna som om de tillhörde familjen, och Claviger plägar också med sina mundelar putsa och renslicka myrororna. Förhållandet mellan dessa två så starkt skilda insekter är i själva verket förvånande intim."

Tack vare att myrororna bökar upp en del färsk jord i toppen på tuvorna bildas bara jordfläckar där ettåriga växter kan gro och växa, vilket inte vore möjligt i den annars täta grässvålen. Ofta ser man täta renbestånd med anueller som; vår- och östkustary, krypnav, grusbräcka, back-, brok-, och vårförgätmigej, jord- och trådklöver och dansk skörbjuggsört (Cerastium semidecandrum, C. subtetrandrum, Sagina procumbens, Saxifraga tridactylites, Myosotis ramosissima, M. discolor, M. stricta, Trifolium campestre, T. dubium, Cochlearia danica) i toppen på tuvorna.

Höjdpunkten var tuvorna med dvärgviolen (Viola pumila), som man har trott skulle vara utgången, se Kroken (1984). Dvärgviolen hittades av Karin Persson i början på 1960-talet Persson (1969). Efterhand har man trott att den försvunnit från sin enda fastlandslokal. Den hör som bekant hemma på Öland och Gotland. En kall och blåsigtorsdag (24.5.1984) exkurerade Evert Helmbring, Bertil Widerberg och jag på ängarna när Bertil efter ivrigt letande återfann dvärgviolen. Gissa om vi blev glada? Så här beskriver Bertil sitt fina fynd i Sydsvenskan

SDS (17 juni 1984): "Rakt framför foten materialiserade sig längtans blå blomma. Där var den magiska tuvan. Där satt pumila."

Exkursionsdeltagarna hade spritt sig vida omkring bland den nyss utsläppta boskapen, ett 60-tal hästar och kor. Den magiska ringen visades. Det finns olika hypoteser om vad den haft för funktion, t ex tingsplats, eller hingst-hetsnings arena? Den måste under alla förhållanden ha anlagts av människor i en dunkel forntid. En liknande, men större dubbelring, finns längre upp efter kusten, på Tygelsjö strandängar. Vi befinner oss här på historisk mark och inte långt från ringen finns "eskilstorpsdösen". Här blandar sig forntidens dunkla aningar med horsgökens svirrande och rödbenornas skrik. Tanken svindlar.

I en liten grop i den södra delen av ängen visade Bengt några små plantor av vårkällört (Montia arvensis) och Toré Holm hittade vårstarr (Carex caryo-phyllaea), som vi inte sett här tidigare. Här sågs mycket mer att berätta om, men dagen var inte längre ung, och vi måste vidare.

Vi körde till Skanörs ljung där vi intog lunchmatsäcken, varefter vi åkte till hästhagarna vid Hästahålet på Falsterboväng. Här visades ett av fjolårets superfynd, strandbräsma (Cardamine parviflora). Den upptäcktes av Allan Kristersson i slutet på maj i fjol, Kraft (1985). Eftersom man utfört omfattande dräneringar i hela området hade man anledning frukta att strandbräsman skulle bli en tillfällig gäst, "en som dansade en sommar". Glädjande nog trodde jag fel, för i år har strandbräsman setts både ymnigare och vidarespridd i hästhagarna än i fjol. Hur har strandbräsman hamnat här? Falsterbo är känt för sina flyttfågelsträck och fåglar kan föra med sig frön och växtdelar långa vägar. Nu finns, såvitt vi vet inte strandbräsman precis i grannskapet. I Sverige växer den i ett stråk från Vänern, Hjälmarens och norra Östergötland. Den finns även nere på kontinenten. Själv tror jag växten kommit hit med hästar. Antingen kan frön ha suttit i hovarna eller i benskydd eller liknande hästsporttillbehör. Här arrangeras nämligen årligen stora internationella som nationella ridtävlingar, och i stallarna och hagarna förvaras hästar under längre eller kortare tid under sommaren.

I en av hästhagarna såg vi en mycket ymnig förekomst av vårkällört. Den växte tätt som skäggstubb i de söndertrampade ytorna i den våta grässvålen. Här ett annat exempel på hur djur kan skapa livsbetingelser för konkurrenssvaga ettåringar.

Inte långt från hästhagarna visade Allan en tämligen individrik lokal för göknycklar (Orchis morio). Här fanns även ett tiotal exemplar vitblommiga. Falsterboväng har enligt Allan inte varit uppodlad på de senaste 40 åren och marken har fått självläka till något mellanting av igenvuxen åker och sandhed. Här fanns gott om knölsmörbomma, trift, fältmalört, brokförgätmigej, sandkrassing, harklöver och avblommad ängsvärlök (Ranunculus bulbosus, Armeria maritima, Artemisia campestris, Myosotis discolor, Teesdalia nudicaule, Trifolium arvense, Gagea pratensis). Många av den sistnämnda hör till formen Gagea pratensis f. stenopetala. Se Weimarck (1963). Det är en form med smala, upp till 20 mm långa, spetsiga kalkblad, som bland annat förekommer här och på vallen mitt för möllan vid Hamnvägen i Skanör. På sistnämnda lokal har vi sett blommor med 8 kalkblad.

Efter diverse tittande och fotograferande på göknycklar körde vi Clemensagervägen västerut till Doppinggränd. Här vid sin tidigare boplats visade Allan vinterportlak (Claytonia perfoliata). Claytonia har tämligen gamla anor i Falsterbo. Första uppgift Björling i LD (1924). Den finns nu på rätt så många platser och förekommer på sina håll mycket ymnigt, t ex ibland vresroserna mellan fyren och Nabben. Claytonia är en gammal trädgårdsväxt som hos Svensson (1893) benämns "kubaspenat". Jag tror inte den har varit så vanlig i odling hos oss men har antagligen spritts med frösmittad jord från plantskolor.

På banvallen strax intill visades alvarveronikan (Veronica praecox) som upptäcktes här av Åke Svensson och Håkan Wittzell 1983. På samma banvall sågs dessutom några plantor av sandtimotej (Phleum arenarium).

Häriifrån gick färden till Strandbadsvägen där vi visade vägfräne (Rorippa austriaca x sylvestris), som etablerat sig i ett par stora bestånd på Strand-

badens parkeringsplats. Det är en vacker växt, som sprider sig vegetativt och har i sen tid börjat bli allt vanligare.

Nu började eftermiddagen lida mot afton och vi körde till strandmarkerna vid Kämpingebukten. Bilarna parkerades vid Gamlegårdstornen vilket är ett gammalt hagtornsträd som Otto Gertz en gång bestämt till (*Crataegus calycina*). Det är ett stort hagtornsträd om vilket Bülow (1932) skriver: "Två synnerligen storvuxna hagtornsträd, s k "offertornar" växande å ägor till gården nr 6 i Kämpinge (Gamlegården), Rängs socken, äro fridlysta. Det största av träden, kallat "Gamlegårds hagtorn" är troligen Sveriges största hagtorn. Stammens omfång är vid marken 2,75 m., och en meter ovan jordytan är omkretsen 2.6 m. Trädets höjd är 8 m., och kronans diameter 12 m." Senaste uppgift om trädets stamomkrets har jag fått av Allan Kristersson, som häromåret mätte stamomkretsen till 3.65 m. Även Bülow hänför trädet till (*C. calycina*). Hommerberg (1949) skriver att "de två träden blev illa åtgångna under den sista beredskapstiden, man hade bl a stympat bort stora grenar att användas till camouflagämål vid posteringarna, varför endast den ena hagtornen kommit att kvarstå." Artbestämningen har som alltid när det gäller hagtorn i de här trakterna vållat mig flera gråa hår. Blommorna kan ha både ett och två stift, foderbladens form och beteende i frukt liksom bladens tandning är trasslig, varför jag inte velat ta ställning till föregående bestämningar.

På Järavallen (litorinavallen) i gläntorna mellan bergtallarna fanns rikligt med slätterfibbla (*Hypochoeris maculata*), numera enda lokalen i området. I strandheden mellan Järavallen och stranden blommade tusentals backsippor (*Pulsatilla vulgaris*) på "sista versen" och nere i driftvallen sågs ett litet bestånd danskiris (*Iris spuria*). Den har sedan upptäckten i Sibbarp 1955, Perby (1958) spritt sig längs kusten åt ömse håll, se Weimarck (1985).

Jag efterlyste vårstarr, som vi såg för några veckor sedan då den var lätt att finna tack vare sina ljusgula hanblomax. Nu var ståndarknapparna bruna så den var inte lätt att se i den täta grässvålen. Det dröjde emellertid inte

länge förrän Sven Snogerup ropade att han funnit en planta. Jag berömde honom för hans goda syn och han medgav att han "fått starr på ögonen" efter allt exkurerande bl a på Öland och Gotland de senaste somrarna. Vi fortsatte promenaden österut och tittade på en rik lokal med kattfot (Antennaria dioica).

Tyvärr går tiden alldeles för fort när man har trevligt så det var dags att åka hem. Sven, som fortfarande "stirrade efter starr", kallade till samling igen. Nu hade han hittat backstarr (Carex ericetorum) i en ljungslänt strax intill vägen. Fantastiskt, för backstarren är inte tidigare funnen eller rapporterad från sydvästra Skåne. Det var ju en verkligt fin avslutning på en lyckad dag, åtminstone tyckte jag det. Men än var det inte slut på överraskningarna.

När vi höll på att ta farväl och embarkera bilarna var det någon som pekade snett över vägen och tyckte att sandstarren (Carex arenaria) stod så tät, rak och snygg där borta. Sven "stirrade" till och sade på sitt lite skalkaktiga sätt. Det är nog ligerica, alltså ölandsstarr.- Fan trot; sa jag och körde hem.

Måndag förmiddag, alltså dagen efter, ringde Sven. - Håller du i dej? - Nej, jag sitter, vad är det fråga om? - Det var ligerica, sa Sven, och så berättade han att sedan vi andra åkt hem sade han till Britt att det var bäst att se efter. - Man ska inte slänga ur sig ett namn så där utan vidare. Sagt och gjort, han tittade efter och det var Carex ligerica, ölandsstarr. En ny art för Skåne. Snopet, eftersom jag och mina medicinenterare har gått och trampat i den där starrfällan flera gånger utan att reagera. Vi har väl tagit för givet att ölandsstarren inte skulle finnas i Skåne. Men, varför inte? Den finns ju i Blekinge vid Kristianopol den finns på Bornholm och den finns på norra och västra Själland, så varför skulle den inte finnas i Skåne? Nu vet vi emellertid att det kan löna sig att titta efter ordentligt. Ölandsstarren sitter inte alltid så kustnära som man kanske har trott. Den kan sitta på gamla banvallar eller vägbankar inne i landet. Den kan även sitta på gamla, sandiga och igenvuxna åkrar. Håll korppluggarna öppna!

PS. Lindell (1947) skriver följande om fyndplatsen. "I närheten av de gamla tornen låg ända till 1942 ett annat märkligt gravfält, som dock spolierades vid framdragande av den nya kustvägen. Det var en samling mindre högar med brandgravar från yngre bronsåldern - det enda i sitt slag i södra Skåne - och undersöktes omkring 1910 med rikt och intressant utbyte." Månända har ölandsstarren vuxit på de gamla gravhögarna? Tidigare gick kustvägen längre in i landet. Enligt 1917-års ekonomiska karta i så gott som rak linje från Fredshög till Kämpinge by.

Litteratur; se höstexkursionen sidan 33.

John Kraft

EXKURSION TILL VÄSTLANDET (NORGE) 28/7 - 6/8 1985

Populär, kunnig och energisk ledare var Finn Wischmann. Vi färdades i egna bilar samt en småbuss från biologiinstitutionen. Vi samlades på campingplatsen vid Strynsvatn mot kvällen den 28 och medhann denna dag endast en kortare tillvänjningsövning i sluttningen ovanför. Under nästa dag fortsattes övningarna i sydsluttningen på andra sidan Strynsvatn. Vi fick här en god inblick i hur en sydlig och krävande flora trängt norrut i de gynnade lägena längs kusten. I den branta ädellövskogen kunde vi bl a finna Epipactis helleborine, Festuca altissima, Festuca gigantea, Bromus benekenii, Elymus caninus och Orchis mascula. Även senare under exkursionen fick vi se liknande florainslag, fast ingenstans så markant som i dessa sydbranter en bit innanför kusten.

Från Strynsvatn förflyttade vi oss sedan ut till Selje, där vi inkvarterades i charmanta lyxhytter med fina atlantiska miljöer inom nära räckhåll. Första dagens eftermiddag hann vi gå en längre promenad i heden, med för oss ovanliga inslag som t ex stora mängder av Luzula sylvatica, Hypericum pulchrum, Carex binervis och Blechnum spicant. Hela dagen 31/7 tillbringade vi sedan på Seljeöya. En turistbåt tog oss ut till öns berömda klosterruin, varifrån vi snabbt började sprida oss ned längs västsidan av ön. Vid branta kanter och på vissa hyllor växte här flera krävande sydliga arter som t ex Sanicula europaea, medan de jämnare sluttningarna täcktes av atlantisk hed. Vi ägnade speciell uppmärksamhet åt grottbildningar och sprickor nära stranden, och hade också nöjet att observera Asplenium marinum på två ställen. Under återvägen längs öns andra sida roade vi oss bl a med att misslyckas bestämma en del tvåmärkiga strandcarexar inkluderande C. vacillans och troliga hybridformer av densamma.

På den andra dagen från Selje åkte vi nordväst ut till själva nacktofsen på det skandinaviska lejonet. Först gjorde vi ett försök att titta på den enligt vittnen imponerande utsikten från turistanläggningen på den nära 500 m höga kullen Kjerringa. Men i enlighet med det normala lokalklimatet var sikten bara

tillräcklig för att dimnigt skymta byggnaden själv. Följaktligen for vi strax ner till Ervik i den nordvästligaste viken, ett av huvudmålen i Finns planering.

Ervik visade sig verkligen vara en lokal, eller snarare en hel grupp lokaler, med stora kvaliteter. Sandstrandsfloran var väl utbildad såväl i dyner som mera bundna sandfält, och i sydväst stupade stranden brant, med såväl klippor som brant grässlutning. Euprasia-arternas variation förbryllade oss här som flerstädes i trakten, här rörde det sig främst om E. borealis i olika varianter. I översta delen av grässvålen växte bl a Gentianella campestris i glädjande mängder, sedan övergick vegetationen till ljunghed ute på udden Hovden. Inne i dalens sydvästsida fanns nu resterna av en utdikad sjö med riklig strandflora. Mest glädjande var kanske Dactylorhiza purpurella i strandkärret. I slutningen ovanför reste sig en fuktig nordbrant, med ett artrikt växtsamhälle som vi försöksvis döpte till klippfuktäng. Här trivdes diverse fjällarter tillsammans med sydliga krävande arter och en och annan havsstrandsart. Kombinationer som Plantago maritima, Listera ovata och Saxifraga aizoides framstår som något som bara händer på Vestlandet. Roligaste fyndet, i slänten nedom branten, var hybriden Dactylorhiza fuchsii x Coeloglossum viride.

Som avslutande kvällsexkursion startade vi ett letande efter Hymenophyllum wilsonii vid viken Tungevägen på Stadlandets östsida. Efter mycket kringhasande upptäcktes stora mängder av denna lilla ljusskygga ormbunke, i en rätt vanlig hög av stenblock på slutningen. Medan andra hastade mot kvällsmaten uppletade de oförtröttliga även ett bestånd av Erica cinerea vid vikens sydostsida.

Från Selje gjorde vi även en tur till ett olivin-fält vid Gusdal. I en slutning på detta ovanliga underlag fann vi också en ganska ovanligt sammansatt flora. Asplenium viride och Selaginella selaginoides förekom i stora individantal och flera fjällarter bredde ut sig på de vanliga låglandsarternas bekostnad. Den 3 augusti fortsatte resan ner till Bremanger-landet, där vi först besökte en mycket brant nordsluttning vid Klubben. Här växte stora bestånd av hybriden

Dryopteris filix-mas x pseudomas, som förmodligen sprider sig genom apomiktiskt bildade sporer. Högre upp i bergbranten vajade bl a en massa fjällbrudar. Sedan begav vi oss genom en tunnel ned till den långa viken Berlepollen. Vid dess yttre del fick vi nu alla se en hedssluttning med betydande mängder av Erica cinerea. Längre in utmed viken i en brant och fuktig sluttning växte en för oss lite ovan blandning av fjällarter som Juncus trifidus och Luzula spicata med sydliga arter som Lysimachia nemorum. Gemensamt för dem var kanske en förkärlek för det mera kalkhaltiga underlaget på platsen.

Vid vår förläggning vid Bremanger vandrade vi bl a på en sand- och klippstrand med kraftiga ebbeffekter. Förutom alger och en del mer vanliga havsväxter hann vi se ett exemplar av Polygonum raii, som enligt nationalister kanske borde kallas "P. norvegicum" här. I berget ovanför satt några små exemplar av Ilex aquifolium som här gav intryck av att trivas sämre än längre sydvästut.

Vid ett stopp utmed vägen kunde vi åter beskåda Hymenophyllum i skrevor mellan väggkantens stenar. Någon lättare art att förbise torde inte finnas i den nordiska floran, förmodligen begränsas antalet prickar på dess utbredningskarta främst av brist på kunniga uppletare.

Från Bremangerlandet for vi norrut igen till Måløy. Vi ägnade en dag åt öns norra del, och började med ett olivinfält vid Raudeberg. I en sluttning bland gammal skräpsten från brottet växte stora mängder av Asplenium, både A. adiantum-nigrum, A. adulterinum, A. viride, A. trichomanes och diverse hybrider av de tre senare. Efter en rundtur kring nordostudden stannade vi vid badstranden Refvik. Vi förvånades över Catabrosa aquatica som sandstrandsväxt och hittade i ett kärr innanför dynen bl a Carex paleacea och en mycket säregen C. nigra. Så åkte vi på en småväg ut till Kråkenes fyr längst ut på nordvästudden, där vi fick uppleva en verkligt hårt atlantexponerad lokal.

Sista egentliga exkursionsdagen tillbringades vid Måløys västra sida nära Oppedal, där vi vandrade uppåt fjällsluttningen. I ett flackare parti högre

upp fanns här flera småsjöar och terrängtäckande myr av mossetyp. I dess rikare partier med rörligt vatten kunde vi bl a komplettera våra studier av nordliga Epilobium-arter. Sedan ställdes färden tillbaka till Strynsvatn, varifrån vi skingrades till privata hemfärdsexkursioner av olika slag.

Sven Snogerup

HÖSTEXKURSIONEN DEN 1 SEPTEMBER 1985

Samling vid gamla cementfabriken i Klagshamn. Trots hållande regn samlades ett 50-tal botanister för att studera floran på Klagshamns udde. Vädret såg inte lovande ut men himlen ljusnade så småningom och regnet upphörde. Här passar den gamla devisen att "mulen morgon gör en klar dag".

Klagshamns udde har med åren blivit ett populärt exkursionsmål för såväl enskilda som föreningar med naturintresse. Här är rik och intressant flora samt trevligt fågel- och insektsliv och här finns dessutom intressanta geologiska begivenheter. Själv upptäckte jag Klagshamns udde våren 1947 då jag började spinnfiska ute på vågbrytare och revlar, och jag landade faktiskt en gädda på nio kilo i fiskehamnen samma sommar. Vi upptäckte även badplatsen den sommaren då hela familjen brukade roa sig här ute om vädret var bra. Sommaren 1947 var ju också en av de varmaste och längsta som jag minns under mina Skåneår. Eftersom jag även då brukade "glo i backen", som en del belackare säger att vi örtfinnare brukar göra, så upptäckte jag en och annan växt, som var ny för mig.

Här kanske det kan vara på sin plats att berätta lite om hur Klagshamns udde har bildats. Den har faktiskt en relativt kort historia: Under åren 1860-1889 bröts jordbrukskalk i lilla kalkbrottet. Man brände kalken i ett par små ugnar, som revs 1896. Samma år bildades Klagstorps Kalkbrotts AB. Härmed började en hektisk period för Klagshamn och ett sjudande industrisamhälle utvecklades. 1898 byggdes den kalkugn, som i år restaureras som kulturminne, och 1902 startades landets då modernaste cementfabrik. Samtidigt började kalkstensbrytning i stora kalkbrottet och man började utfyllanden av det vi kallar Klagshamns udde. Jag citerar ur Axel Stern (1979) MITT KLAGSHAMN, en numera utgången stencil: "Hamnen. Där cementfabriken nu ligger gick strandlinjen i nord-sydlig riktning. Med avfall från kalkbrottet byggdes en två kilometer lång järnvägsbank rakt västerut från denna. Omkring 1910 var denna

ungefär 20 meter bred med två järnvägsspår samt en väg i dåligt skick. Från fabriken till hamnen är marken utfylld med obrukbart material från kalkbrottet till områdets nuvarande storlek."

Längst ut anlades först en hamn för skutor och smärre ångfartyg och en livlig båttrafik utvecklades. Ut skeppades kalk och cement, under en kortare period även flintsten och tillverkad sandsten. Enligt Stern fanns under tiden 1900-1938 följande fabriker i Klagshamn: Kalkugnar. Avfallet från ugnarna såldes till jordbrukskalk. Cementfabriken. Gödningsfabrik. Låg i anslutning till kalkugnarna. Var i drift några år före 1910. Gasbetongfabrik. Började tillverkningen 1918 och flyttade senare till Dalby. Sandstensfabrik. Byggs omkring 1910 ute vid hamnen men nedlades efter några år. Oljefabrik. Var endast i drift under första världskriget, belägen vid hamnen. Spritfabrik. Var privatägd och använde potatis, melass och säd. Spriten forslades till Åhus för destillering.

Cementbolaget sysselsatte som mest ca 400 personer och Klagshamns by hade under den intensivaste industriperioden (omkring 1910) ca 1200 invånare och där fanns 2 skolor, 4 matserveringar och 16 butiker. Eftersom både cement och kalk packades i träfat startades även ett tunnbinderi som sysselsatte ett 30-tal arbetare. "Pilet" (pildungen väster om stora kalkbrottet) planterades för att ge vidjor, "stav" till tunntillverkningen kom med båt från norrlandshamnar.

Att det finns så många adventiver i Klagshamn kan bero på att många skutor som kom för att lasta cement eller andra industrivaror hade jord som barlast. Hamnar var därför ofta utsatta för infektionstryck från främmande länder.

Förutsättningen för kalkindustrin har varit berggrunden som består av kalksten av lämplig sort. Helena Hansson skriver i LIMHAMNIANA (1979), KLAGSHAMNS UTVECKLING FRÅN AGRAROMRÅDE TILL INDUSTRIORT: "Kalkstenen i denna region kallas vanligen saltholmskalk efter sin geologiska bildningszon. Saltholms-

kalk är den rena kalksten som finns på Själland, på den danska ön Saltholm samt i Skåne." Danienformationen är den yngsta delen av kritsystemet som brukar studeras av geologerna i stora kalkbrottet i Klagshamn.

Efter en genomgång i stil med den ovannämnda startade exkursionen med en titt på hybriden blåhallon x hallon (Rubus caesius x R. idaeus), som växer intill den gamla cementfabriken. På avbanade ytor längs vägen där sydgasledningen grävts ned sågs rikligt med småsporre (Chaenorhinum minus). Väster om fabriken finns rikligt med harmynta och ett jätteexemplar av sötvedel (Satureja acynos, Astragalus glychyphyllos). Väster om fabriken finns en lagun som uppstod då man under en tioårsperiod ca 1920-1930-talet (Martin Larsson muntligt) tog lera till cementtillverkningen. Öster om lagunen finns ett vassbestånd och i detta fann vi hösten 1984 rikligt med strandtåg och några fröståndare av kärrknipprot (Juncus maritimus, Epipactis palustris). Det var Bengt Örneberg som fann strandtåget, först en mindre rugg och senare fann vi mycket stora bestånd vilket tyder på att strandtågen har funnits länge här. Samma gäller kärrknipproten som 1985 visade sig finnas i stort antal. Att dessa båda arter inte tidigare upptäckts är egendomligt eftersom Klagshamns udde har besökts av så många botanister så länge. Vi har noga granskat kuststräckan från Bunkeflo till Ljunghusen utan att finna någon annan lokal än denna. Mellan Ljunghusen och reveln norr Skanörs hamn finns strandtågen på många ställen. Det var Arvid Nilsson som 1961 fann den i Skanör (Nilsson 1962). Egendomligt nog var Arvid med även den här gången. I en glänta i vassen fanns rikligt med seg- och glesstarr (Carex extensa, C. distans). I en strandsump full med jäsande bandtång (blåstången har varit sällsynt den senare tiden) fanns rikligt med strandskräppa (Rumex maritimus) och längs stranden sågs många danskiris-bestånd (Iris spuria). På slippriga körvägar öster om fabriken sågs mängder av grå ögontröst (Euphrasia nemorosa). Efter "fabriksrundan" tog vi en titt på den gamla kalkugnen, som nu var under renovering och gick vidare till gläntan med praktnejlika och klintsnyltrot (Dianthus superbus,

Orobanche elatior). I gläntan, som hotas av igenväxning, finns dessutom ett litet bestånd järnört (Verbena officinalis) och 1970-talet fanns här stora bestånd med hybriden torst- och praktnejlika (Dianthus barbatus x D. superbus) Kraft (1974 II). Bestånden är nu helt utgångna på grund av igenväxning med sälg, fläder och veiksel (Salix caprea, Sambucus nigra, Prunus mahaleb). Vid lilla kalkbrottet sågs sedan några plantor skogsknipprot (Epipactis heleborine) som ännu var i hyggligt skick. Härifrån promenerade vi förbi "Pilet" bort till lokalen väster om stora kalkbrottet där luddstarren (Carex tomentosa) växer. Här fanns på 1950-1960-talet en mycket rik förekomst av ängsnycklar (Dactylorhiza incarnata) och här kan man även se rosettjungfrulin (Polygala amarella) på försommaren. På vallen intill cykelstigen växte manshöga stånd av ryssgubbe och borstsenap (Bunias europaeus, Sisymbrium loeselii). Båda hör till ruderat-växterna och borstsenapen har, så vitt jag kan se, ökat i området. På den ursprungliga saltängen norr om utfyllnaden, som inte betats på minst 8-10 år, sökte vi i skonorna efter bl a ormax och strandnål (Parapholis strigosa, Bupleurum tenuissimum). Ormaxet som sågs 1984 lyckades vi inte finna medan vi såg små exemplar av strandnål. En glädjande upptäckt var däremot sumpgentianan (Gentiana uliginosa) som hittades i en skona. Den fanns här rikligt på 1950-1960-talet. Saltängarna norr om utfyllnaden har inte betats med någon ordning på länge vilket resulterat i att de närmast stranden belägna ängarna håller på att växa igen med kvickrot och krypven medan det längre in mot land håller på att bli en djungel av hagtornsbuskar. I kanten på utfyllnaden strax vid stranden visades en rik förekomst av stor sötväppling (Melilotus altissimus). Väpplingarna, som är tvååriga varierar i antal från år till år. Sommaren 1985 fanns enorma mängder med sötväppling och vit sötväppling (Melilotus officinalis, M. albus). Särskilt den gula sötväpplingen fanns i ett par meter höga och breda "rabatter" längs vägen mellan fabriken och hamnen. I gamla stranden på utfyllnaden sågs några tuvor av hybriden blank- och vippstarr (Carex otrubae x C. paniculata). Här fanns även vattenmynta och dikesskräppa (Mentha aquatica, Rumex conglomeratus), och väl dold i vassen intill vägen finns ett stort be-

stånd jättestarr (Carex riparia).

Eftersom det var lunchdags intogs denna på stället varefter vi åkte till Gässie ångar för att studera en liten men intressant saltäng. Bilarna parkerades vid båtplatsen och här sågs en förvildning av kärtrörel (Euphorbia palustris). Den har självsått sig ymnigt sedan jag först såg den på 1960-talet. Mellan vägen och diket fanns rikligt med luddkrissla och strandsöt-väppling (Inula britannica, Melilotus dentatus). Jag glömde nämna att den vanliga krisslan (Inula salicina) är mycket vanlig på Klagshamnsudden. I skonorna på saltängen sågs rikligt med saltmålla, saltört, glasört, salt- och havsnarv och marrisp (Halimione pedunculata, Suaeda maritima, Salicornia europaea, Spergularia marina, S. media, Limonium vulgare). Här brukar det även finnas gott om ormax och strandnål. På 1950-60 talet fanns det längs vägen rikligt med sumpgentiana om höstarna. Några veckor efter exkursionen återfann vi en mängd sådana i den övre delen av ången. Skönt att arten finns kvar. Den lilla saltängen är faktiskt värd ett bättre öde än att växa igen. I år har den inte betats ordentligt vilket jag hoppas är en tillfällighet. Här finns dessutom vackra bestånd med strandmalört och ute i vassen ser man den ståtliga strandmolken. (Artemisia maritima, Sonchus palustris). Strandmalken börjar liksom danskirisen bli allt vanligare på Öresundskusten.

Efter två sommars flitigt exkurerande på strandängarna vill jag framhålla mina intryck beträffande hävden av dessa. Om vi först ser på Bunkeflostrand och den smala strandängsremsa som där finns mellan bebyggelsen och stranden så har en igenväxning pågått sedan husen uppfördes. I sommar har Malmö parkförvaltning börjat ett fint initiativ genom att börja beta strandängen med får. Man har satt upp snygga stängsel och indelat stranden i flera fällor. I sommar har det gått ett tiotal tackor med sina lamm där och till nästa sommar kommer ett 80-tal tackor att släppas i hägnaden, som dessutom kommer att förlängas norrut. Det vore önskvärt att även kor betade på ängarna för att kunna få stopp på vassen som tar för sig mer och mer. Kanske det så små-

ningom kommer att skaffas in några lämpliga sådana. Från Bunkeflo till Klagshamn har det varit så och så med betet det senaste årtiondet, bortsett från marken omedelbart söder om Strandhem, där ängarna är i mycket fin hävd. Söder om Klagshamn är beteshävden tillfredsställande med några undantag. Det har betats bättre sommaren 1985 än 1984 vilket man hoppas kommer att hålla i sig. Hammars näs har varit bra betat, bortsett från den inre delen och strandängen mot Fotevik som gott kunde betas hårdare.

De här strandängarna är av allra högsta historiska dignitet, kanske vårt enda ursprungliga naturområde i Skåne. Här betade sannolikt de första djurhållarna sina kreatur. Mårten Sjöbeck skriver i Skånes Natur (1962 s 73): "Att med grävskopor på några timmar eller dagar radera bort vårt lands sista historiska grässvål, så som det nu skett i Skåne, är ett otillbörligt offer av vår tids främsta avgud, tekniken. Det fullständigt onödigt förstörandet av huvudbevisen för markens mångtusenåriga kultur bör förbjudas enligt lag." Samma borde gälla för utebliven betesgång. Sjöbeck skriver vidare att ordet "saltäng" härstammar från medeltiden och återfinns på flera ställen i landeboken 1569. Han skriver vidare: "Öresundskustens gröna båge av kvalificerad grässvål mellan Arlov, Vellinge och Stora Hammar och vars äldsta kända namn är Elbogen (alvbågen)."

Efter denna avvikelse och snudd på den fjärde dimensionen återgår vi till det mera jordnära exkurerandet. Bilkolonnen slingrade vidare söderut till Hammars näs där jag inne vid Fotevikens innersta del tänkte visa en tämligen ymnig förekomst av ängskorn och mängder av sydsmörblomma (Hordeum secalinum, Ranunculus sardous). Tyvärr var det andjakt på gång i området. Eftersom jag inte ville utsätta oss för "hagelskador" valde jag att åka längre ut på näset där de båda arterna även kunde visas, men i betydligt sparsammare antal. Det var alldeles särskilt roligt att kunna visa vårt allra senaste fynd av ängskorn. Björn Aldén från Göteborgs botaniska trädgård var i Skåne vecka 31 för att rekognosera en exkursion med Göteborgs botaniska förening och han hade tagit kontakt med mig för att få en del tips. Vi träffades i Klagshamn fredag-

en den 2 augusti. Efter att ha visat Björn omkring på Klagshamns udde åkte vi till Eskilstorp och senare till Hammars näs. Här bjöd Björn mig en verklig överraskning. Familjen Aldén hade kampat i närheten av reservatet och på morgonen kom dotter (åttaåriga) Sara med ett grässtrå till pappa Björn och frågade vad det var för ett gräs hon hade i handen. Att det var en för oss ny lokal för ängskorn visste inte Björn. Tack Sara för ditt fina fynd! Ängskornet är nu mycket sällsynt och finns såvitt jag vet endast vid Saxåns utlopp söder om Landskrona och här vid Foteviken. Den har förr funnits på ett 20-tal fler lokaler i sydvästra Skåne (Se Weimarck 1985). Efter ängskornsvisningen fick jag tillfälle att visa ormaxet i en av skonorna i saltängen. Det skulle vara roligare att få visa ormaxet tidigare på högsommaren när det blommar som bäst. Då kan grässvålen lysa vit av ormaxets små vita ståndarknappar. Bertil Widerberg tog i fjol sommar en nypa gräs i den välbetade saltängen söder om Strandhem. Där fanns då den ymnigaste förekomsten av ormax som jag någon sett. När Bertil kom hem räknade han ormaxplantorna och det fanns inte mindre än ett 60-tal individer i plastpåsen.

Efter en del krypande och koxande i kanten på skonorna lyckades säkert de flesta att själva finna ormaxet. De är ofta så med små växter, att har man inte tidigare sett dem så är de svåra att få syn på, vilket är en travestering på Linnaeus syn på örtfinnandet i Skånska Resa (1751) Falsterbo 24 juni, beträffande vårtätel (Aira praecox): "Aira minima växte vid ömse sidor vid vägen så allmänt som det allmännaste gräset. En ört, som en gång är sedd och känd av en botanist, kan näppeligen passeras, med mindre hon skall skönjas, men däremot en ört, som icke är sedd eller känd kan 100:de gången undfly synen för den starkaste örtekännare, som alle botanister måste medgiva av egen experience."

På vägen till bilarna visades dessutom busktörn (Ononis spinosa) och i en åkerkant några ännu blommande exemplar av sydsmörblomma. Sydsmörblommon är mycket talrik intill markvägarna på ömse sidor om Videholm. Färden gick vidare till Gamlegårdstornen vid Kämpingebukten. Här fick jag tillfälle att visa

ölandsstarren som Sven Snogerup fann vid Vårexkursionen (läs ovan). Efter en promenad nere på strandheden åkte vi till Skåre. Vid västra hamnpiren tittade vi på en massförekomst av mällor. Där fanns framför allt fikonmålla men även svin-, röd och blåmålla (Chenopodium ficifolium, C. album, C. rubrum, C. glaucum). Mellan de gamla pittoriska husen och stranden visades flera praktfulla hjärtstillplantor (Leonurus cardiaca). Hjärtstillan är funnen på ett tjog ställen mellan Fredshög och Stavsten.

Jag hade räknat med att hinna göra ett uppehåll vid Stavsten för att bli söka efter nejlikhybrider (Dianthus deltooides x D. superbus). Här finns ju en massförekomst av praktnejlika, kanske den rikligaste i Skåne? Men med omtanke om deltagarnas välbefinnande och avsaknad av skyddshjälm avstod jag ifrån att vi skulle beblanda oss med golfarna, som från allra första gryningstimmen till senaste skymningsminuterna, är upptagna med att putta stenhårda bollar från utslag till green. Jag valde istället att köra till Håslöv och se efter hur det stod till med klöversnyltrotten (Orobanche minor). Efter en stunds letande i vägdiket hittades en mumifierad fröståndare. I år har det varit skralt med klöversnyltrotten här, medan det i fjol fanns minst ett dussin individer. Eftersom Håslöv var sista exkursionsmålet vill jag avsluta med att berätta om hur och när klöversnyltrotten upptäcktes.

Eftermiddagen den 31.7 1967 ringde Lennart Jeppson som blev inventerade Håslövs socken (Jeppson 1967). Rösten var ivrig och han undrade om jag ville komma till Håslövs kyrka och se hans fynd av klöversnyltrot. "Jag har ringt Henning Weimarck men han har kört till Vittsjö" berättade Lennart men han tyckte att jag skulle ringa Dig. Jag förstod Lennart så väl. När man har hittat en ny art för Skåne, eller som här för riket, är det skönt att få visa den genast. Jag körde omedelbart till Håslöv och Lennart fick visa sitt fina fynd. I ett stort vitklöverfält, som tidigare blastdödats, brummade skördetröskorna, så det var i sista momangen jag fick se härligheten. Bland de bruna, avbladade vitklöverplantorna stod 100-tals fröståndare av klöversnyltrot. Det var ingen

vacker syn men tittade man efter så fanns det gott om låga helt fräscha, blommande exemplar. Sedan dess har arten hållit sig kvar på lokalen trots den ofta mycket skrala tillgången på lämpliga värdväxter. För närvarande tror jag det är den enda lokalen för klöversnyltrotten i landet.

Litteratur

- Bülow, W. 1932: 76: Det naturskyddade Skåne. Skånes Natur. Lund.
- Hansson, H. 1971: 51: Klagshamns utveckling från agrarområde till industriort. Limhamniana. Malmö.
- Hommerberg, C. 1949:3: Gamlegårdstornen i Kämpinge. Skånes Natur. Lund.
- Jepsson, L. 1967: 488: Ett fynd av *Orobanche minor*. Sm. i Skåne, Botaniska Notiser, Lund.
- Kraft, J. 1974: II: Nytt fynd av hybriderna *Dianthus barbatus* L. x *D. superbus* L. i Skåne. Lunds botaniska förenings medlemsblad, Lund.
- Kraft, J. 1985: 22: Meddelande om fynd av *Cardamine parviflora*, strandbräsma i Falsterbo. Svensk Botanisk Tidskrift. Lund.
- Krook, T. O. B. N. & Almquist, S. 1984: Svensk Flora. Fanerogamer och ormbunksväxter. Tjugosjätte uppl. Uppsala.
- Lieberkind, I. 1937: band II sid. 407. Insekter. Malmö.
- Lindell, R. 1947: Ljungen genom tiderna. Trelleborg.
- Linnaeus, C. 1751: Skånska Resa. Stockholm.
- Nilsson, A. 1962: *Juncus maritimus* vid Skanör. En ny medborgare i Skånes flora. Botaniska Notiser. Lund.
- Perby, P. G. 1958: *Iris spuria* i Sverige. Botaniska Notiser, Lund.

- Persson, K. 1969: 434: *Viola pumila* Chaik. funnen i Skåne. Botaniska
Notiser, Lund.
- Sjöbeck, M. 1963: 77: Saltängarna vid sydöstra Öresund och deras historiska
förutsättningar. Skånes Natur. Lund.
- Stern, A. 1979: Mitt Klagshman. Malmö.
- Svensson, P. 1893: Flora över Sveriges kulturväxter. Stockholm.
- Widerberg, B. 1984.06.17: Rar viol återfunnen. Sydsvenska Dagbladet, Malmö.
- Weimarck, H. 1963: Skånes Flora. Lund.
- Weimarck, H. & G. 1985: Atlas över Skånes flora. Lund.

John Kraft

SVAMPEXKURSION MED LBF LÖRDAGEN DEN 28 SEPTEMBER 1985

Målet för dagens utflykt var Vombs fure, där korgarna fylldes med matsvamp. På vägen dit stannade vi vid Linnebjerg, bäckravinen vid Lilla Abusa (Knutstorp) och Silvåra. (Extra kommentar: Se omstående sida!).

Linnebjerg har med all sannolikhet tidigare använts för skogsbete, vilket gynnat eken. I dagens Linnebjerg som naturreservat har hassel och annat lövsly tillåtits utbreda sig. Detta skadar framförallt de ekar som ej nått över "sly-taket". De angrips av parasitiska och saprofytiska svampar. Ekarna i den angränsande hingsthagen skadas dessutom av "krubb-bitande" hästar.

Några av de ekbundna svampar vi kunde notera i NV hörnet av Linnebjerg var ekriska, stinkriska, purpurkremla, korkmusslung och oxtungsvamp. (Se artförteckning nedan).

Mitt emot Lilla Abusa på Knutstorps ägor mynnar Mårydsbäcken ut på "Sandby mosse". I bäckravinen under bok, lönn och alm hittade vi bl. a. svart trumpetsvamp, krusig trumpetsvamp, falsk rättikhätta, trattkantarell, lömsk flugsvamp och den sällsynta skillertickan.

Över bron ca 75 m öster ut nådde vi fram till Skånes största vresbok. - För övrigt ett mycket skyddsvärt objekt! På de ormligt vridna grenarna växte porslinsskivling och på marken under trädet hittade vi bl. a. gråfotad flugsvamp. En ihålig gren med porslinsskivling beboddes av bålgetingar. Detta medförde att vi respektfullt drog oss tillbaka.

Utmed vägen vid infarten till Silvåkra-gården växte vit hattmurkla, haröra, topptrådskevling, svavelmusseron, grön trattskivling och dagens andra fynd av lömsk flugsvamp.

Vid N Vombsvägen (Vomb) var det botaniskt mest intressanta fyndet brödkorgsvamp. De matsvampsintresserade deltagarna fick i den lättillgängliga barrskogen möjlighet att plocka gran- och tallblodrisk, sillkremla, tegelkremla, kantkremla, smörsopp och brunsopp. - Vi mötte andra svampplockare, som hittat rikligt med kantareller, karljohanssvamp och rynkad tofsskivling. - Det lovar gott för framtida exkursioner i detta område.

ARTLISTOR:

Latinska och svenska namn efter Ryman-Holmäsén: Svampar (1984) och
Phillips-Jacobsson: Norstedts stora svampbok (1982).

Linnebjerg:

Daedalea quercina, korkmussling
Lactarius cunicularius, stinkriska
Fistulina hepatica, oxtungsvamp
Lactarius blennius, grönriska
Russula atropurpurea, purpurkremla
Russula laurocerasi, marsipankremla
Russula cyanoxantha, brokkremla

Knutstorp (Lilla Abusa):

Amanita excelsa, gråfotad flugsvamp
Amanita phalloides, lömsk flugsvamp
Collybia asema, horngrå nagelskivling
Ganoderma applanatum, platticka
Cantharellus tubaeformis, trattkantarell
Craterellus cornucopioides, svart trumpetsvamp
Pseudocraterellus sinuosus, krusig trumpetsvamp
Inonotus cuticularis, skillerticka
Lactarius blennius, grönriska
Lactarius piperatus, slät vitriska
Lactarius subdulcis, sötriska
Lactarius quietus, ekriska
Lepiota ventriospora, gulflockig fjällskivling
Mycena pelianthina, falsk rättikhätta
Mycena pura, rättikhätta
Oudemansiella mucida, porslinsnagelskivling (porslinsskivling)

Polyporus ciliatus, sommarticka

Psathyrella spadicea, tuvad sprödskevling

Silvåkra:

Amanita phalloides, lömsk flugsvamp

Clitocybe gibba, sommartrattskevling

Clitocybe odora, grön trattskevling

Cortinarius alboviolaceus, blekviolett spindelskevling

Cortinarius elatior, rynkad spindelskevling

Hebeloma crustuliniforme, tårfrånskevling

Helvella crispa, vit hattmurkla

Inocybe fastigiata, topptrådskevling

Mycena inclinata, tuvhätta

Otidea onotica, haröra

Tricholoma album, rättikmusseron

Tricholoma sulphureum, svavelmusseron

Tricholoma terreum, gråmusseron

Vombs fure:

Clitopilus prunulus, mjölskevling

Cortinarius armillatus, rödbandad spindelskevling

Cortinarius collinitis, violettfootad spindelskevling

Cortinarius semisanguineus, rödskivig kanelspindelskevling

Crucibulum laeve, brödkorgssvamp

Helvella lacunosa, svart hattmurkla

Lepista gilva, dropptrattskevling

Lactarius deliciosus, tallblodriska

Lactarius deterrimus, granblodriska

Russula decolorans, tegelkremla

Russula gracillima, spädkremla

Russula versicolor, skarp sienakremla

Russula vesca, kantkremla

Russula xerampelina, sillkremla

Suillus luteus, smörsopp

Suillus variegatus, sandsopp

Xerocomus badius, brunsopp

Extra kommentar: För att uppmuntra till ökat intresse och ökad aktivitet införde jag på försök ett tävlingsmoment - svampbingo - som senare visade sig bli mycket uppskattat. Varje deltagare fick slumpvis välja en bricka (A4-ark med namn på 10 olika svampar) av ett tjugotal olika brickor. Det gällde att under utflykten samla in de svampar, som var antecknade på brickan. Inlämnade brickor med alla svampar rätt - bingo - prisbelönades.

1:a och 2:a pris var två spånkorgar fyllda med under dagen insamlade matsvampar:

Ulf Olsson

FLORAVÅRDSGRUPPEN I NY SKEPNAD

Floravårdsgruppens arbete låg delvis nere under 1983 och 1984. Under det gångna året har emellertid floravårdsarbetet åter kommit igång och delvis också omorganiserats. I våras anordnades ett möte med Skånes Naturvårdsförbunds lokalkretsar, under vilket grunderna för det framtida floravårdsarbetet diskuterades.

Hädanefter är det meningen att Floravårdsgruppen huvudsakligen skall föra ett centralt register över värdefulla växtlokaler och naturvårdssituationen på dessa, medan fältarbetet (inspektioner, markägarkontakter, röjningar mm) främst skall bedrivas av Skånes Naturvårdsförbunds lokalkretsar.

Fördelarna med denna arbetsfördelning är flera. Tack vare att fältarbetet kommer att utföras av personer på orten, är det mycket lättare att hålla uppsikt över hotade lokaler och vid behov vidta nödvändiga åtgärder. För Floravårdsgruppen innebär den nya arbetsfördelningen att mer tid kan ägnas till kompletteringen av registret över värdefulla växtlokaler.

Trots att den nya arbetsordningen endast prövats i drygt ett halvår, har resultatet blivit över förväntan. I flera av kretsarna är man inte bara intresserad av att bevara redan kända växtlokaler, utan har också planer på att starta nyinventeringar. I några kretsar har det också anordnats floristikkurser för att öka växtkunnandet inför det framtida floravårdsarbetet.

Under det gångna året har också en hel del betydelsefulla naturvårdsinsatser gjorts på olika håll i Skåne. En av de viktigaste av dessa har varit åtgärder för att bevara Skånes största bestånd av humlesuga (Stachys officinalis), som är beläget i Eslövstrakten. Lokalen var tidigare akut hotad, eftersom nästan hela växtplatsen nyligen planterats med gran. Tack vare aktiva insatser från Eslövskretsen och visad förståelse från markägarens sida, är läget numera mycket hoppfullt. Under det kommande året planeras en borttagning av de mest skuggande granarna och regelbunden sen slåtter på vissa ställen. Hans Larsson, som är ordförande i Eslövsbygdens Naturvårdsförening, berättar mera

om detta viktiga naturvårdsärende och andra naturvårdsproblem i Eslövstrakten längre fram i detta häfte.

Det är min förhoppning att det inledda samarbetet med Skånes Naturvårdsförbund skall innebära en verkligt aktiv och kontinuerlig ideell floravård i Skåne och att denna floravård skall komma att utgöra ett betydelsefullt komplement till samhällets naturvårdsåttaganden.

Mikael Wigforss

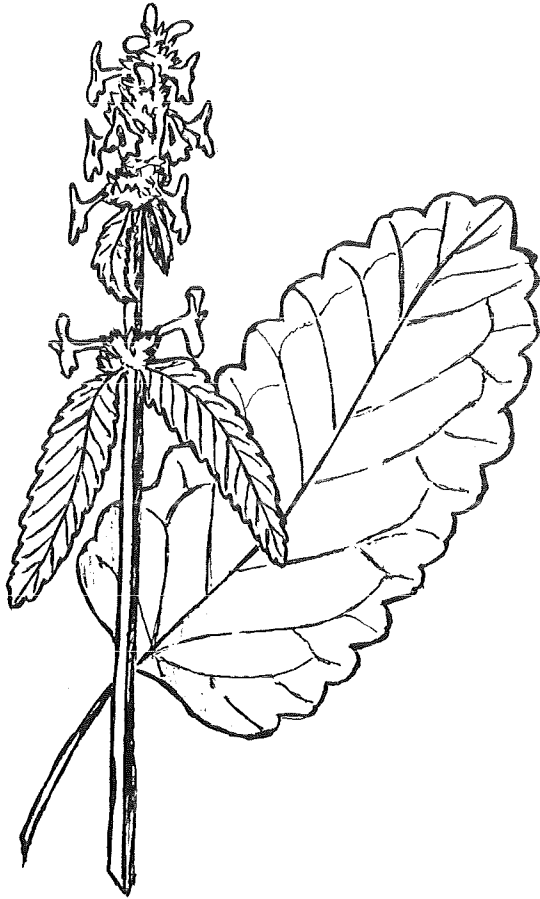
FLORAVÅRD I MELLERSTA SKÅNE

Den nystartade Eslövsbygdens Naturvårdsförening har under 1985 påbörjat en inventering av intressanta områden inom Eslövs kommun. Tittar man genom prickkartorna i Atlas över Skånes flora frapperas man över att vårt område förvånansvärt ofta är helt fritt från prickar. Detta måste i många fall bero på att besök och inventeringar av aktiva botanister har varit relativt sparsamma inom området. Naturtyper som vi funnit speciellt intressanta är ogödslade fälads- och betesmarker. Att de förblivit ogödslade beror oftast på att de är steniga eller sankna och detta har förhindrat att lantbrukarna kommit ut med maskiner på områdena. Dessa områden försvinner nu mycket snabbt genom upphörande bete och igenväxning och många gånger genom granplantering.

Humlesugan återfunnen i Stehag.

Ett av de mest glädjande fynden under 1985 är det av humlesugan (Stachys officinalis) i Stehag. Före årets fynd kände man bara till två exemplar, ett på Kungsmarken och ett i Kastberga, Eslöv och eftersom arten är självsteril var den dömd att dö ut. Humlesugan nämns redan 1534 från "Stod hage", vilket uttolkats om Stehag. Det är samtidigt den första lokaluppgiften i tryck för en skånsk växt och boken är Christiern Pedersens Bog om Urtevand (Weimarck 1985). Sist den observerades i Stehag var 1980 (Svensk Botanisk tidskrift 1985 sid. 326). Humlesugan växer på en betesmark som granplanterats för ca 10 år sedan. Troligen har den i skydd av granarna kunnat växa upp skyddad från betesdjur och människor. Totalt har ca 15 plantor hittats. Bland andra växter som finns i området kan nämnas ängsskära, gullviva, krissla, kärnäva, smörbollar, ängsruta, jordtistel, borsttistel och kransrams (Serratula tinctoria, Primula veris, Inula salicina, Geranium palustre, Trollius europeus, Thalictrum flavum, Cirsium acaule, C. helenium, Polygonatum verticillatum).

Naturvårdsföreningen har kontaktat markägaren och fått tillåtelse att röja kring plantorna på den största förekomsten. På så sätt får humlesugan växa kvar på sin ursprungliga växtplats och får åtminstone på kort sikt chans att överleva.

Stachys officinalis (humlesuga)

Den andra lokalen för humlesuga i Kastberga är tidigare känd av markägaren. Gården har emellertid övertagits av sonen och betesdriften på lokalen har varit svag de senaste åren. Aspsly och högrörter tränger in och kväver övrig vegetation. Även på detta området har emellertid naturvårdsföreningen fått tillåtelse av markägaren att röja och vårda lokalen.

En första rökning utfördes här i slutet på september och då hittades två mindre plantor av humlesugan cirka 50 meter från den ensamma plantan. Eftersom området har betats tills för några år sedan hoppas vi inom föreningen att vi skall kunna utföra slåtter och vårda området så att hela ängsflo-
ran kan utvecklas på lokalen. Även här växer till exempel humlesugans följe-
art ängsskåran. Slåtter på naturliga betesmarker förekommer knappast i mel-
lersta Skåne och det skulle vara mycket intressant om vi kunde skapa en
slåtteräng på området.

På grund av humlesugans sällsynthet har vi beslutat att tills vidare hålla lokalernas exakta läge hemligt. En utförligare artikel om humlesugan är pla-
nerad för Svensk Botanisk Tidskrift.

Östra Strö fälad.

Östra Strö fälad och ett annat område, som vi börjat inventera, är en rela-
tivt stor fäladsmark som ligger söder om Skarhults kronopark. Marken hör
till en av kyrkans arrendegårdar, är ogödslad och betas varje år. Området
är ganska varierat med en liten bäck som rinner genom, en del sankmarker med
stillastående vatten och omgivet av stengårdsgårdar och stenrösen. Botaniskt
tycks framförallt området karakteriseras av att det är mycket artrikt då
floran inte har utarmats genom gödsling. Några arter som vi noterade vid en
kort inventering i juli var darrgräs, kamäxing, stagg, knägräs, slåttergubbe,
stånds, kattfot, timjan, jordtistel, Sankt Pers nycklar, kornfibbla, små-
vänderot, frossört, gökblomster, brudbröd och jungfrulin. (Briza media,
Cynosurus cristatus, Nardus stricta, Danthonia decumbens, Arnica montana,
Senecio jacobea, Antennaria dioica, Thymus serpyllum, Cirsium acaule,
Orchis mascula, Scorzonera humilis, Valeriana dioica, Scutellaria galeri-
culata, Lychnis flos-cuculi, Filipendula vulgaris, Polygala vulgaris).

Något hot mot området tycks för närvarande inte finnas då arrendatorn har tillräckligt med betesdjur och han har heller inga planer på att gödsla fäladsmarken.

Inför 1986

Föreningen hoppas kunna fortsätta med inventeringarna under 1986 och framförallt försöka följa upp fynden med vård av lokalerna. För detta krävs naturligtvis goda kontakter med markägarna och framförallt information om växternas krav och om florans känslighet för gödsling och kemiska medel.

Hans Larsson

SPÄD ÖGONTRÖST ÅTERFUNNEN I SKÅNE

Den 1 juli 1985 fann jag en märklig liten ögontröst på ett område med betesmark i Trolle-Ljungby socken (Ö Skåne). Den stämde väl överens med beskrivningen på späd ögontröst (Euphrasia stricta var. tenuis), men eftersom jag aldrig tidigare sett denna växt var jag osäker, och vågade inte mer än höpas. Först sedan Thomas Karlsson granskat insamlade exemplar stod det helt klart: Det är späd ögontröst som finns i Trolle-Ljungby.

Vad kännetecknar då späd ögontröst? Det man först reagerar på är den tidigare blomningen i förhållande till de vanligare ögontröst-typerna. När jag hittade den (1 juli) fanns redan halvmogna kapslar! Den tidiga blomningen är en anpassning till ett liv på slätterängar, där ju växterna måste blomma och sätta frukt innan ängen slås. Även morfologiska skillnader gentemot andra ögontröstar finns, men de fyra första av de nedan uppräknade skillnaderna speglar just det förhållandet att den blommar så tidigt: (1) Den första blomman/frukten sitter redan i 3:e-5:e (på den aktuella lokalen mestadels i 4:e) bladvecket nedifrån (hjärtbladen=nr 0). Detta är anledningen till att den blommar så tidigt. (2) Växten har få eller inga sidogrenar. Det låga antalet bladveck nedanför blomställningen minskar ju möjligheten för att anlägga grenar. (3) De äldsta bladen, inklusive hjärtbladen, sitter oftast kvar långt efter det att blomningen påbörjats, eller annorlunda uttryckt: De hinner helt enkelt inte vissna. (4) Bladtänderna är trubbigare än hos andra varieteter av E. stricta. Egentligen har även den vanliga ögontrösten Euphrasia stricta var. brevipila, lika trubbtandade blad på nedre delen av stjälken, men dessa hinner i regel vissna och trilla av innan växten börjar blomma, varför man sällan lägger märke till dem. (5) Bladen i nedre delen av blomställningen är ungefär lika långa som breda, samt har kortskaftade glandler (utöver de oskaftade glandler som finns hos alla nordiska ögontröstar). Dessa båda karaktärer är de enda som skiljer den från svensk ögontröst (E. stricta var. suecica), som har mer långsmala blad och saknar kortskaftade glandler.

Uppskattningsvis 400-500 exemplar växte i övergången mellan kalkfuktäng och torräng, m a o i en svagt fuktig grässvål, och alltså inte på en slätteräng, såsom den förr brukade göra i syd-Sverige. Orsaken till att späd Ögontröst finns kvar just här, har nog emellertid inte så mycket med fuktighet eller kalkhalt att göra. Det unika med denna lokal är att betestrycket är svagt men jämnt, dvs tillräckligt starkt för att Ögontrösten inte ska konkurreras ut, men tillräckligt svagt för att den ska kunna blomma och sätta frukt utan att betas ner (inga nedbetade exemplar observerades på lokalen!). Viktigt är dessutom att växtplatsen och dess omgivning har varit gräsmark mycket länge. Av kartmaterial framgår att så har varit fallet åtminstone sedan 1684 (Buhrmans karta). Mycket talar för att Ögontrösten har en lång tradition på den här lokalen.

I södra Sverige finns späd Ögontröst ännu kvar på en lokal i vardera Östergötland och Småland, samt på ett fåtal lokaler i landskapen Västergötland, Bohuslän, Öland och Gotland. De flesta är slätterängar, men intressant att notera är att två av de öländska lokalerna, liksom Trolle-Ljungbylokalen, är belägna på betesmark med svagt betestryck.

Späd Ögontröst har tidigare anträffats på ett 25-tal lokaler i Skåne. På alla är den sedan länge utgången. Förra gången den hittades i Skåne var 1938, då Henning Weimarck fann den vid Draget i Örkeneds socken.

Slutligen vill jag uttala min förhoppning att Ögontrösten får finnas kvar på sin lokal. Den tycks trivas där den växer, så det bästa som kan hända är att ingenting händer.

Stefan Ekman

TAGGSALLATEN - RUDERATVÄXT MED ANOR I LUND

På södra sidan av den gatstump, som återstår av Norra Vallgatan i Lund, finns f.n. en rivningstomt utlagd som parkeringsyta och med öppen jord i kanterna. Dylika lokaler invaderas som bekant snabbt av banala "ogräs", men där kan också inställa sig en eller annan adventivväxt, ursprungligen en gäst ur en främmande flora.

Den nyssnämnda tomten hyste sommaren 1985 ett 25-tal exemplar av Lactuca serriola (den äldre litteraturens L. scariola). Arten är inte att förväxla med någon annan, lätt igenkännlig som den är bl.a. genom de nålvassa, ett par mm långa taggarna på bladundersidans mittnerv. Därav namnet taggsallat, som växten gör ytterligare skäl för genom sin nedtill taggiga stjälk. Taggsallaten, som var till större delen utblommad i början av augusti, är mera ståtlig än vacker - några exemplar var över manshöga. Den har sitt givna intresse som ett element i den fordomdags mycket rikare flora, som fanns inom stadens hank och stör eller i Lunds närmaste omgivningar, så ännu i slutet av 1920-talet och början av 1930-talet, då jag gjorde första bekantskap med växtligheten på Lunds gator och platser. Ruderatväxter fann sig tillräta inte minst i lergravarna vid stadens då ännu befintliga båda tegelbruk.

När jag nu 1985 fick taggsallaten under ögonen, kan jag inte påstå att jag återsåg en gammal bekant annat än såtillvida, att dess identitet var omisskännlig. Trots flitigt botaniserande under skoltiden hade jag aldrig träffat på växten men ville minnas att den i litteraturen förknippades med Lund. En blick i de floror jag hade till hands - följaktligen ett begränsat synfält - visade att så är fallet.

Hartman, såväl en relativt tidig upplaga (1861) som den sista av författaren själv utgivna (1879), uppger som växtplats "Murar, åkerrenar (Lund, Kalmar)", den senare upplagan med tillägg av Linköping och med upplysningen "Trol. öfverallt förvildad". Uppgiften om Kalmar kan förmodligen tillskrivas den gamle smålandsbotanisten N.J. Scheutz (1857): "Kalmar in aggeribus parcius, ad arcem

satis copiosa" (sparsamt på fyllningsjordar, ganska rikligt vid slottet).

Areschoug (1866, 1881) specificerar lundaförekomsten till "vid vägen till Keflinge samt sydvest om Lund på en åkerren".

Lilja (1870) är något utförligare: "Lund wid Keflingewägen, utåt wagnmansjorden, mellan staden och Sydämöllan etc.". Med wagnmansjorden avses en stadsgård norr om Klosterhusen (Ingers 1962) vid sedermera Stadsbudsgatan.

Nyman (1867), alltid med generös information, meddelar att taggsallaten, namngiven av Linné, upptogs såsom förekommande i Sverige först av A.J. Retzius i hans *Prodromus florae Scandinaviae* av 1779.

Weimarck (1963) nämmer inte särskilt Lund utan anger "flera lokaler i v., sälls. i ö. Skåne", tydande på att växten under senare tid skulle ha blivit något mera allmän i landskapet. Denna tendens tycks göra sig gällande i hela södra Sverige, där arten enligt Krok & Almquist (1984) är stadd i spridning.

Hur som helst är det tydligt, att taggsallaten uppfattas som ett beaktansvärt inslag i staden Lunds flora. Men sedan hur länge? Besked kan fås av ingen mindre än Elias Fries, som under en tjuugoårsperiod skaffade sig ingående kännedom om Skånes flora, innan han 1834 blev professor i Uppsala. 1823 skriver han: "Lactuca scariola och Dipsacus pilosus, för 10 å 20 år sedan osedda, finnas nu flerastädes kring Lund." En julidag 1822 förevisade han den då alltså nyligen upptäckta taggsallaten för sin kollega från Uppsala, Göran Wahlenberg, som i sin dagbok noterar: "Vid eller utom Norra tullen fanns Lactuca scariola ymnigt" (Gertz 1942). Ett par år senare uppmärksammade geologen Wilhelm Hisinger växten "invid staden och i dess grannskap" (Hisinger 1828). I en uppsats om lundsfloran på 1860- och 1870-talen av signaturen M. Ld (1922) upptas bland "mera anmärkningsvärda växtfynd - Laktuken Lactuca scariola, på en dikeskant emellan Högevall och Jutahusen samt vid Kävlingevägen"; Jutahusen var en hussamling strax utanför den dåtida tätbebyggelsen invid södra sidan av numera Trollebergsvägen (Ingers 1962).

Dessa samstämmiga uppgifter ger vid handen, att taggsallaten i Lund var etablerad dels i väster och söder, dels i norr. Numera torde man inte kunna på-

räkna att finna den annat än mera tillfälligt, såsom nu vid Norra Vallgatan, inte långt från Kävlingevägen. I en katalog upprättad 1793 av A. Lidbeck över växtbeståndet i den gamla botaniska trädgården, som intog platsen norr om Kungshuset i Lundagård, förtecknas (Törje 1959) Lactuca virosa, varmed enligt Nyman (1867) skall förstås L. scariola (= L. serriola). Huruvida detta antagande är riktigt må lämnas därhän, men det är som avslutning på denna anspråkslösa betraktelse en tilltalande tanke, att taggsallaten, när den ännu efter inemot 200 år efter sin entré som medborgare i stadens flora visar sig så nära den klassiska växtplatsen vid Kävlingevägen i Lund, ursprungligen var en rymling från den gamla akademiträdgården.

Citerad litteratur

- Areschoug, F.W.C. 1866: Skånes flora. - Lund.
- Areschoug, F.W.C. 1881: Skånes flora. 2 uppl. - Lund.
- Fries, E. 1823: Vegetationens förändringar, jemte uppgifter på sällsyntare växter anmärkte i Skåne. - Physiografiska Sällskapets Årsberättelse, aflemnad av dess secreterare den 6 maj 1923. Lund.
- Gertz, O. 1942. Göran Wahlenbergs botaniska anteckningar under resan i Skåne 1822. - Botaniska Notiser. Lund.
- Hartman, C. J. 1861: Handbok i Skandinaviens flora. 8. uppl. - Stockholm.
- Hartman, C. J. 1879: Handbok i Skandinaviens flora. I. II. uppl. - Stockholm.
- Hisinger, W. 1828: Anteckningar uti fysik och geognose under resor uti Sverige och Norrige. 4. - Stockholm.
- Ingers, I. 1962: Ortnamn i Lund. I. - Föreningen Det gamla Lund. Årsskrift 44. Lund.
- Krok, Th. O.B.N. & Almquist, S. 1984: Svensk flora. Fanerogamer och ormbunksväxter. 25 uppl., bearb. av Lena Jonsell o Bengt Jonsell, Uppsala.

- Lilja, N. 1870: Skånes flroa. 2. uppl. - Stockholm.
- M. Ld 1922: Lundafloran på 1860- och 70-talen. - Skånes natur. Skånes natur-
skyddsförenings årsskrift. Lund.
- Nyman, C. F. 1867: Utkast till svenska växternas naturhistoria eller Sveriges
fanerogamer skildrade i korthet med deras växtställen och utbredning m m,
deras egenskaper, användning och historia i allmänhet. I. - Örebro.
- Scheutz, N. J. 1857: Conspectus florae Smolandicae. - Upsaliae.
- Törje, A. 1959: Gamla Botaniska trädgården i Lund. Lunds Botaniska trädgård
1690-1867. - Lunds Universitets årsskrift. N.F. Avd. 2. 55:8. Lund.
- Weimarck, H. 1963: Skånes flora. - Lund.

Gerhard Regnéll

ÄLDRE MEDLEMSBLAD

Föreningens medlemmar kan gratis erhålla de tidigare utgivna medlemsblad, som finns i lager. För icke medlemmar kostar de 5 kr styck. Om man inte är medlem och vill ha alla kvarvarande medlemsblad, får man dem kostnadsfritt genom att bli medlem i föreningen!

MEDLEMSKAP I LBF

Det enklaste sättet att bli medlem är att kontakta sekreteraren, Lars Fröberg, Tornavägen 3:743, 223 63 Lund, han träffas också oftast på mötena. Det går också att direkt inbetala årsavgiften, f n 35 kronor, på postgiro 8 35 22 - 3, Lunds Botaniska Förening, 222 39 Lund, men då måste man ange såväl namn som adress och ett klart påpekande att det gäller nytt medlemskap. Vi får varje år ett antal anonyma inbetalningar.

LBF är en ideell förening med främsta syfte att sprida intresset för botanik och stödja botanisk forskning. Föreningen ordnar cirka 15 gånger om året föredrag, som oftast följs av eftersitsar till självkostnadspris. Föreningen ordnar också exkursioner, dels en- eller tvådagarssturer i Sydsverige, dels längre resor. Flera av de senare har gått till Medelhavsområdet. Naturskydd, främst syftande till att rädda hotade skånska växter, ingår också i programmet.

Cardamine parviflora

Cardamine hirsuta